

PRÁCE NA REFORMĚ ADIKTOLOGIE BYLY ZAHÁJENY

Milí přátelé, milí kolegové,
za výbor Společnosti pro návykové nemoci ČLS JEP bych vás rád stručně informoval, jak vnímáme současné dění v našem oboru a téma reformy adiktologie (či dalšího rozvoje adiktologie, chcete-li) v době, kdy se podmínky naší práce mění a zejména kdy se náš mateřský obor – psychiatrie – rozhodl razantně proměnit.

Dovolím si hned současnou fázi celého dění v našem oboru označit za dobu mobilizace sil a slučování všech našich hlasů. Od 90. let minulého století se v našem oboru mnohé událo. Vznikly nové typy služeb, přišly nové terapeutické koncepty, nové profese, nové vzdělávací programy, do oboru přišlo mnoho nových lidí a s nimi nová energie, postupně jsme se začali navzájem respektovat a nad klienty spolupracovat a následně jsme trochu usnuli v vědomím, že jsme na tom dobře a že jsme krok před psychiatrií. Trochu jsme se dívali na dění v psychiatrii s odstupem a postavili se stranou. Neměnila se ale jen psychiatrie. Mění se – v něčem bohudík, v něčem bohužel – celá společnost a celý kontext naší práce. Výrazně narůstá komplexita ve všech systémech našeho života (v tuto chvíli nechci používat slovo chaos, ač ho mám docela na mysli). Mění se institucionální podmínky pro naši práci. Mnohdy bez dobrého rozmyslu vznikající administrativní a provozní požadavky výrazně znesnadňují práci dnes už všem, prostor pro volnost vzdělaného a rozumného lidského mozku a pro terapeutickou kreativitu se v práci zužuje. Snad každá z našich služeb, organizačně a koncepčně pestrých, má kvůli tomu své specifické i existenční potíže, které obtížně sdílí s jiným typem služeb – začali jsme se v těchto starostech tedy logicky rozcházet. A hůře, uklidnění tím, že „jsme se vždycky přeci spolu všichni bavili“, jsme možná přestali aktivně pečovat o prostor pro sdílení odlišných odborných postojů a východisek, začali jsme se (zřejmě mimo plán) uzavírat do zájmových skupin (všimněte si kupříkladu jen, kolik různých spolků fór, pracovních skupin, společností atd. v našem oboru vzniklo v posledních deseti letech) a celé naše společenství lidí pracujících se závislým klientem se potichu začalo fragmentovat. Porůznu jsme si možná všichni ani nevšimli, že se proměnili naši klienti a jejich potřeby – jsou to lidé jako my, žijící v měnící se době, měnící se podmínky mění všem možnosti

a potřeby, samozřejmě tedy i našim klientům. Myslím, že jsme si rizika tohoto vývoje všichni včas uvědomili.

V posledních měsících jsme se probudili. Shledáváme, že náš obor má mnoho pozitivních momentů, na kterých můžeme stavět. Ale že má i svá slabá místa, která je na čase vyřešit. A snad nikoli naivně chceme probudit energii nás všech a spojit ji do jednoho proudu. Chceme, aby lidé různých hlasů, různých postojů a z různých částí našeho oboru, i ti, kteří s naším oborem nechtějí být zúženě a jednostranně identifikováni, sedali zase ke společnému stolu. Chceme celý náš obor defragmentovat. Jako základní podmínku ujasnění si, kam dále s oborem směřovat. S konečným cílem, aby naši klienti dostali tu péči a tu službu, která bude nejvíce odpovídat jejich možnostem a potřebám.

Změny v oboru, jeho další rozvoj i případná reforma, probíhají nyní po dvou liniích. Jednou linií je reforma celé psychiatrie (lze-li tedy docela mohutné hnutí složené z více myšlenkových postojů označovat za linii), druhou linií je naše společná samostatná práce všech těch, kdo pracují specializovaně se závislými lidmi či jejich blízkými. Výbor Společnosti pro návykové nemoci se snaží nyní pracovat na obou liniích, obě shledáváme jako důležité.

V adiktologické linii proběhlo několik společných setkání na téma reformy našeho oboru s prvotním cílem ujistit se o společné snaze a úsilí o změny a s cílem vyjasnit si vstupní východiska. Intenzivní kontakty mezi představiteli SNN ČLS JEP, České asociace adiktologů (ČAA) a Asociace nestátních organizací poskytujících adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním (A.N.O.) vyústily v podepsání společného Memoranda o vzájemné spolupráci v oblasti reformy psychiatrické péče (Praha, 9. říjen 2017). Proběhlo několik kulatých stolů (organizovaných A.N.O.) na téma reforma psychiatrie-adiktologie, k diskusím se využívá prostor adiktologických fór a debaty jsou posouvány významně dopředu i projektem Úřadu vlády ČR nazvaným Systémová podpora rozvoje adiktologických služeb v rámci integrované protidrogové politiky. Důležitým krokem bylo také navázání diskuse s kolegy, kteří mají kritický pohled na dosavadní koncepci adiktologických služeb nebo na medicínský model závislosti (jmenujme v tuto chvíli kolegy volně sdružené v Platformě pro komplexní

přístup k užívání drog a závislostem). V těchto debatách budeme pokračovat dále.

V linii psychiatrické reformy jsme se připojili k dotvoření jednoho z dotačních reformních programů, konkrétně programu Nové služby, který by měl dát prostor pilotně ověřit možnosti využití multidisciplinárních (a mobilních) služeb v našem oboru. Účastníme se také debat s lidmi z hlavního reformního proudu s cílem si ujasnit, nakolik jsou myšlenky obecné reformy psychiatrie pro náš obor použitelné a v kterých směrech případně budeme mít specifickou cestu.

Důležitým sdělením všeho výše uvedeného by mělo být, že výbor SNN nabídl svou odbornou i lidskou kapacitu k tomu, aby integroval názory všech kolegů z našeho oboru, aby koordinoval sladění těchto názorů a aby garantoval, že nová podoba našich koncepcí bude reprezentovat celý obor. Uvažme, jak velkým pokrokem v nedávné minulosti založení naší odborné společnosti bylo – vznikla samostatná, nezávislá odborná platforma, která byla mimo jiné schopna efektivněji hájit potřeby našeho oboru a našich služeb. V současné měnící se době budeme takovou společnou platformu potřebovat ještě více. Abychom od proklamací v tomto směru přešli k činům, výbor SNN nyní rozpracoval základní podobu pracovních skupin, které se budou věnovat jednotlivým aspektům reformy našeho oboru. V nejbližších týdnech budou k práci v těchto skupinách pozváni i kolegové mimo SNN. Dalším krokem bude vnitřní reforma SNN a výboru SNN tak, aby naše odborná společnost byla zřetelně atraktivní i pro kolegy např. z nezdravotnických služeb a aby nabídla prostor věrohodněji multidisciplinární.

Vím, že by se v tuto chvíli lépe četl seznam provedených akcí a vytvořených dokumentů než slova o tom, že vedeme diskuse. Myslím, že právě tyto diskuse ale musí být prvním krokem a musí být provedeny beze spěchu. Nejsem časově vázán žádným termínem vydání konkrétního dokumentu, žádným termínem vypořádání se s dotačními penězi, vnější svět (svět mimo obor adiktologie) nás v tuto chvíli ani nijak neúkoluje. Máme luxusní pozici, že se můžeme věnovat odborným diskusím motivováni jen naší společnou snahou o zlepšení systému. V minulých letech vzniklo více koncepčních a metodických dokumentů a u některých se ukázalo jako chyba, že nebyl prostor pro diskusi větší, než je obvyklé, resp. že byl otevřen prostor pro diskusi jen pasivně, bez aktivního zvaní zastánců různých postojů. Tyto materiály pak byly přijímány vlažněji, než všichni potřebujeme.

Myslíme, že výchozí stav pro další práci máme dobrý. Zmíním zde jen pár bodů, pro nastínění východisek uvažování. V posledních přibližně 25 letech se systém naší péče vytvořil do relativně dobré podoby. Téměř všechny typy služeb se profesionalizovaly, v mnoha směrech vedle sebe existují alternativy. (Ale: máme slabý ambulantní sektor, lůžková péče je nediferencovaná a nepřehledná, někdy dlouhá, někdy zbytečná, někdy naopak chybí, některé typy služeb jsou regionálně nedostupné...). Síť služeb je relativně pes-

trá, ale: když potřebujeme delegovat klienta do konkrétního typu služby, téměř nikdy není volná kapacita, zvláště má-li klient odlišné možnosti či potřeby. Myšlenka deinstitucionalizace a myšlenka komunitní péče je vnímána v našem oboru jako samozřejmá (Ale: některé léčebné systémy jsou svými režimovými omezeními velmi stigmatizující). Jsme zřetelně multidisciplinární, zdravotní a sociální služby velmi úzce spolupracují, většinou i s respektem k sobě navzájem (Ale: i když v principu nikdo nejsme zcela identifikováni jen se zdravotnickou či jen se sociální pozicí, známky resortismu tu jsou. A dále – při formalizaci našich profesí se vytratil segment svépomocných a peer aktivit). Máme relativně dobrý systém evaluace služeb (systém certifikace), máme supervizory, máme docela dobrý systém vzdělávání (systém výcviků, VŠ obory adiktologie, ale např. jsme ztratili atestaci lékařů) a dobré epidemiologické monitorovací nástroje. Naopak nemáme dobré nástroje financování snad žádného typu služeb (takové, které by dopřály lidem ve službách klid, umožnily rozvoj a které by nedeformovaly žádným směrem chování služby směrem k extenzivitě či k výběru klientů). Máme dobře popsané některé terapeutické postupy a kolegové napsali mnoho dobrých knih (ale: některé myšlenky jsou stále tabu a některé např. nemedicínské způsoby myšlení se komplikovaně přibližují k hlavnímu proudu. A také prostor pro některé nové přístupy vyžaduje větší podporu – case management, služby v domácím prostředí pacienta, nepaternalistický přístup aj.). Ale dosti v tuto chvíli.

Důkladná inventura současného stavu je prvním tématem opakovaně zmiňovaných diskusí, bude na ní ještě čas. V tuto chvíli chci shrnout za výbor SNN vše výše napsané – stojíme za současným systémem našich služeb, chceme odstranit slabá místa, chceme rozvinout nové věci, chceme se o tom s vámi všemi bavit, potřebujeme k tomu vás všechny...a (možná trochu troufale, ale pozitivně řečeno): bez vás to dělat nebudeme.

V Praze dne 5. listopadu 2017

MUDr. Jiří Dvořáček

ředitel Psychiatrické nemocnice Červený Dvůr
místopředseda SNN ČLS JEP